

ONTDEK HET INTERNATIONALE RECHT

MET SPECIALE AANDACHT VOOR DE ROL VAN DEN HAAG,
INTERNATIONALE STAD VAN VREDE EN RECHT

DOOR PROFESSOR WILLEM VAN GENUGTEN
DANIELA HEERDT, LL.M.
PROFESSOR NICO SCHRIJVER

ONTDEK HET INTERNATIONALE RECHT

*met speciale aandacht
voor de rol van Den Haag,
internationale stad van vrede en recht*

PROFESSOR WILLEM VAN GENUGTEN
DANIELA HEERDT LL.M.
EN PROFESSOR NICO SCHRIJVER

ONTDEK HET INTERNATIONALE RECHT

*met speciale aandacht voor de rol van Den Haag,
internationale stad van vrede en recht*

DOOR: PROFESSOR WILLEM VAN GENUGTEN,
DANIELA HEERDT LL.M. EN PROFESSOR NICO SCHRIJVER

Het boek is uit het Engels vertaald door Anne Paret en vervolgens bewerkt door de auteurs.

ISBN: 978-94-6240-605-6

Uitgever: Willem-Jan van der Wolf

Dit boek is een uitgave van:
Wolf Legal Publishers
Postbus 313
5060 AH Oosterwijk
Nederland

E-Mail: info@wolfpublishers.nl
www.wolfpublishers.com.

Alle rechten voorbehouden.

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en/of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere manier zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Inhoudsopgave

INHOUDSOPGAVE	3
AFKORTINGENLIJST	5
INLEIDING	9
WOORDEN VAN DANK	17
Hoofdstuk 1: Internationale vrede en veiligheid	21
Hoofdstuk 2: Oplossen van internationale conflicten	47
Hoofdstuk 3: Internationaal privaatrecht	69
Hoofdstuk 4: Internationaal familierecht	83
Hoofdstuk 5: Internationaal economisch recht	99
Hoofdstuk 6: Internationaal recht en technologie	119
Hoofdstuk 7: Internationaal strafrecht	135
Hoofdstuk 8: Internationaal milieurecht	155
Hoofdstuk 9: Mensenrechten	173
Hoofdstuk 10: Het recht van de zee	195
VOORUITBLIK	211
OVER DE AUTEURS	215
BEGRIPPENLIJST	217

EQUAL JUSTICE UNDER LAW

Afkortingenlijst

ASEAN	Association of Southeast Asian Nations (Associatie van Zuidoost-Aziatische Staten)
AU	Afrikaanse Unie
BRICS landen	Brazilië, Rusland, India, China en Zuid-Afrika
CC	Creative Commons
CCOE	CIMIC Center of Excellence
Centrum IKO	Centrum Internationale Kinderontvoering
CER	Certified Emission Reduction Credits (gecertificeerde emissiereductie-eenheden)
COP	Conference of the Parties (Conferentie van Partijen)
EC ₃	European Cybercrime Centre (Europees Centrum voor de bestrijding van cybercriminaliteit)
ECTC	European Counter Terrorism Center
EHvJ	Europees Hof van Justitie
EPO	European Patent Office (Europese Octrooibureau)
EU	Europese Unie
EUROPOL	European Police Office
G7	Groep van de top zeven westerse industrielanden
GATT	General Agreement on Tariffs and Trade (Algemene Overeenkomst betreffende Tarieven en Handel)
HCCH	The Hague Conference on Private International Law (Haagse Conferentie voor Internationaal Privaatrecht)
IAO	Internationale Arbeidsorganisatie
IBRD	International Bank for Reconstruction and Development (Internationale Bank voor Herstel en Ontwikkeling)
ICC	International Criminal Court (Internationaal Strafhof)
ICJ	International Court of Justice (Internationaal Gerechtshof)

ICSID	International Centre for the Settlement of Investment Disputes (Internationale Centrum voor de Beslechting van Investeringsgeschillen)
IDA	International Development Association (Internationale Ontwikkelingsassociatie)
IMF	Internationaal Monetair Fonds
IOM	Internationale Organisatie voor Migratie
ISFL	International Society of Family Law
ITLOS	International Tribunal for the Law of the Sea (Internationaal Zeerechttribunaal)
IVBPR	Internationaal Verdrag inzake Burger- en Politieke Rechten
IVRK	VN-Verdrag inzake de Rechten van het Kind
LRA	Lord's Resistance Army
MICT	Mechanism for International Criminal Tribunals (Internationaal Residumechanisme voor Straftribunalen)
NAVO	Noord-Atlantische Verdragsorganisatie
NCI agentschap	NAVO Communicatie- en Informatie agentschap
NGO	Non-governmental organization
NIEO	New International Economic Order
NSA	National Security Agency
OAS	Organisatie van Amerikaanse Staten
OCTA	European Organized Crime Threat Assessment
OESO	Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling
OPCW	Organisation for the Prohibition of Chemical Weapons (Organisatie voor het Verbod op Chemische Wapens)
OVSE	Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa
PCA	Permanent Court of Arbitration (Permanent Hof van Arbitrage)
PCIJ	Permanent Court of International Justice (Permanent Hof van Internationale Justitie)
R2P	Responsibility to Protect

TRIPS	Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights (Overeenkomst inzake de Handelsaspecten van Intellectuele Eigendomsrechten)
UNCITRAL	United Nations Commission on International Trade Law (VN-Commissie inzake Internationaal Handelsrecht)
UNCLOS	United Nations Convention on the Law of the Sea (VN-Zeerechtverdrag)
UNCTAD	United Nations Conference on Trade and Development (Conferentie van de Verenigde Naties voor Handel en Ontwikkeling)
UNHCR	United Nations High Commissioner for Refugees (VN-vluchtelingenagentschap)
UNIDROIT	International Institute for the Unification of Private Law (Internationaal Instituut voor de Eenmaking van het Privaatrecht)
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (Organisatie der Verenigde Naties voor Onderwijs, Wetenschap en Cultuur)
UVRM	Universele Verklaring van de Rechten van de Mens
VN	Verenigde Naties
VS	Verenigde Staten van Amerika
WHO	World Health Organization (Wereld Gezondheidsorganisatie)
WTO	World Trade Organization (Wereld Handelsorganisatie)

Paus Paulus VI houdt een rede voor de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties, 4 oktober 1965.

1. Inleiding

Veel mensen beseffen het waarschijnlijk niet, maar het internationale recht speelt een grote rol in het leven van alledag. Het komt overal ter wereld om de hoek kijken, bijvoorbeeld bij gewapende conflicten, bij natuurrampen als gevolg van klimaatverandering en daaropvolgende vluchtelingenstromen, bij het waarborgen van de mensenrechten en bij het bedrijven van internationale handel. Het internationale recht helpt om oorlogen te beëindigen en om water en voedsel voor iedereen zeker te stellen en het beschermt de vrijheid van meningsuiting, om maar een aantal voorbeelden te noemen. Zonder het internationale recht zou er ook geen gezamenlijke opvatting bestaan over de lengte van een seconde, zou er geen ontvangst mogelijk zijn van buitenlandse televisiezenders en zouden in- en export van groente en fruit niet mogelijk zijn.

Toch valt het niet mee om de vinger te leggen op wat het internationale recht precies is en hoe het tot stand komt. Het internationale recht kent verschillende vormen. Een voorbeeld is het internationale *privaatrecht*, dat aanzienlijk verschilt van het internationale *publiekrecht*, en ook anders werkt. Dit wordt verderop uitgelegd. Heel in het algemeen kan het internationale recht worden omschreven als regels die trachten een wereldwijde vreedzame samenleving en menselijke waardigheid voor eenieder te waarborgen, door in de behoeften van mensen te voorzien en zo nodig de weg vrij te maken voor grensoverschrijdend ingrijpen. De Verenigde Naties (VN) is *de* organisatie bij uitstek die werkt aan de realisatie van deze visie, gebruikmakend van het internationale recht.

Embleem van de Verenigde Naties.

Er is een groot verschil tussen het internationale recht en het nationale recht. Binnen een land bepalen doorgaans het parlement en andere wetgevende organen het rechtssysteem en het geldende recht, tenzij het gaat om een dictatuur. Bovendien is er meestal een grondwet, die zorgt voor een verankering van het rechtssysteem, en is er meestal één centrale autoriteit die zorgt voor naleving van de wet. Dit geldt niet voor het internationale recht. Er bestaat geen internationale volksvertegenwoordiging, noch is er een centraal bevoegd gezag om te zorgen dat wetten worden nageleefd. Ook is er geen internationale grondwet, tenzij het VN-Handvest zo wordt gezien. Hoe waardevol en relevant het VN-Handvest echter ook is – het wordt wel de “moedertekst van het hedendaagse internationale publiekrecht” genoemd – een wereldgrondwet staat nog slechts in de kinderschoenen. Op dit moment zijn landen alleen gehouden aan het internationale recht voor zover zij zich daartoe verplichten en dat op vrijwillige basis. Dat is het uitgangspunt. Wel zijn er twee belangrijke punten om rekening mee te houden. Het eerste is dat bepaalde delen van het internationale recht bindend zijn voor landen, zelfs als zij niet hebben verklaard zich erdoor gebonden te achten. Het gaat dan om regels op het vlak van bijvoorbeeld het internationale strafrecht (genocide, misdrijven tegen de menselijkheid, oorlogsmisdaden; meer daarover in hoofdstuk 7), of om situaties waarbij de VN-Veiligheidsraad ingrijpt op grond van Hoofdstuk VII van het VN-Handvest. In de Veiligheidsraad zitten vijftien van de huidige 193 lidstaten van de VN en de resoluties van de Raad kunnen bindend zijn, ook voor landen die het er niet mee eens zijn (meer daarover in hoofdstuk 1). Het tweede punt is dat staten, hoewel zij internationaal nog steeds ‘de belangrijkste bestuurders’ zijn, niet meer als enige het internationale recht bepalen en uitvoeren. Ook andere ‘eenheden’ zitten tegenwoordig aan de knoppen: internationale en regionale organisaties, niet-gouvernementele organisaties (NGO’s) en andere niet-statelijke actoren zoals internationale bedrijven. Deze partijen beschouwen zichzelf ook steeds meer als mede-eigenaren of co-architecten van de internationale rechtsorde, met bijbehorende rechten en vaak ook de bijbehorende plichten. De achterliggende gedachte is dat staten en de VN alle uitdagingen van deze tijd niet alleen aan kunnen. Zoals de toenmalige VN-Secretaris-Generaal Ban Ki-moon in een toespraak in 2015 zei: “Regeringen kunnen het niet alleen. We moeten de samenleving als geheel erbij betrekken: religieuze

leiders, vrouwen in gezagsposities, leiders uit de wereld van de kunst, muziek en sport.” Ofwel: om de ambities van de VN voor vrede en veiligheid, sociale en economische ontwikkeling, het milieu en de mensenrechten te realiseren is het alle hens aan dek.

Het doel van dit boek is een bijdrage te leveren aan een beter begrip van het internationale publiekrecht en het internationale privaatrecht, met inbegrip van de laatste trends en hoogtepunten. Het boek bestaat uit tien hoofdstukken, over achtereenvolgens internationale vrede en veiligheid, geschillenbeslechting, internationaal privaatrecht, familierecht, internationaal economisch recht, internationaal recht en technologie, internationaal strafrecht, mensenrechten, internationaal milieurecht en het recht van de zee. Sommige lezers zullen op het eerste gezicht bepaalde onderwerpen wellicht missen. Zo ontbreken het recht van inheemse volken, het vluchtelingenrecht, het internationaal humanitair recht en de strijd tegen het terrorisme als aparte hoofdstukken. In plaats van deze apart te behandelen hebben we er echter voor gekozen deze thema's een plek te geven in de bestaande hoofdstukken.

Per hoofdstuk maakt de lezer kennis met basisbegrippen uit het internationale recht, en met internationale organisaties en historische gebeurtenissen die belangrijk waren voor de ontwikkeling van dat onderdeel van het internationale recht. Het boek beoogt basiskennis bij te brengen bij elk van de besproken onderwerpen, en biedt allerlei opstapmogelijkheden

A photograph showing UN Secretary-General Ban Ki-moon standing at a podium on a stage, addressing an audience seated in a large hall. The audience members are dressed in formal attire. The setting is the Peace Palace in The Hague, as indicated by the caption.

VN-Secretaris Generaal Ban Ki-moon bij de 100^e verjaardag van het Vredespaleis in Den Haag (28 augustus 2013) waarbij hij Den Haag omschreef als: "Epicentrum van internationale gerechtigheid en het afleggen van verantwoording".

om verder te studeren waar dat afhankelijk van de behoeftes van de lezer nodig en gewenst is. De lezer zal gaandeweg ook inzien dat de verschillende juridische deelgebieden en ontwikkelingen daarbinnen met elkaar zijn verbonden en wordt daarbij geholpen door verwijzingen van het ene hoofdstuk naar het andere, aangegeven door een gloeilamp-icoontje . Om het lezen verder te vergemakkelijken is een woordenlijst met veel gebruikte termen uit het internationale recht toegevoegd. Een bril-icoontje in de tekst verwijst naar deze woordenlijst.

Het boek vertelt tevens het verhaal van de unieke en historische band tussen het internationale recht en de stad Den Haag. De stad werd in 1994 door toenmalig Secretaris-Generaal van de VN Boutros-Ghali aangeduid als de “juridische hoofdstad van de wereld”, waaraan zijn verre opvolger Ban Ki-moon in 2013 toevoegde: “Epicentrum van internationale gerechtigheid en het afleggen van verantwoording”. Sinds de Haagse Vredesconferenties in 1899 en 1907 staat Den Haag alom bekend als stad waar het internationale recht in praktijk wordt gebracht en als ‘knooppunt’ van kennis, onderzoek en praktijkervaring op het gebied van het internationale recht. De stad huisvest een groot aantal prominente juridische instellingen en wordt daarom ook wel gezien als het kloppend hart van de internationale rechtsorde. In vrijwel elk hoofdstuk passeren deze Haagse instellingen de revue en wordt hun betekenis besproken voor het desbetreffende deelgebied van het internationale recht. Behalve gastheer van

Deelnemers aan de eerste Haagse Vredesconferentie, mei-juli 1899.

de instellingen en organisaties die werken aan internationaal privaatrecht en publiekrecht, en van tal van NGO's, heeft Den Haag ook een traditie als gaststad van grote internationale conferenties, waaronder de Klimaatconferentie in 2006, de Internationale Conferentie over Afghanistan in 2009, de Nucleaire Top in 2014 en de Conferentie over Cyber Security in 2015. De reputatie van de stad als verbinder van staten en andere internationale spelers werd daarmee zichtbaarder dan ooit. In 2012 kreeg de stad per Koninklijk Besluit het recht om in het stadswapen de wapenspreuk "Vrede en Recht" te dragen.

Dit boek pretendeert geen volledig overzicht te geven van het internationale publiek- en privaatrecht. Wel geeft het een kijk op actuele wereldwijde uitdagingen en welke rol het recht speelt of tracht te spelen bij de aanpak daarvan.

Het boek werd afgerond in het voorjaar van 2017, en nadien slechts voorzien van enkele summiere correcties en toevoegingen en bepaalde informatie heeft onvermijdelijk een beperkte houdbaarheidsdatum. Toch zal de lezer na kennisneming van het boek hopelijk ervaren dat veel van het gepresenteerde tijdloos van karakter is.

António Manuel de Oliveira Guterres, de huidige Secretaris-Generaal van de Verenigde Naties.

Veel mensen beseffen het waarschijnlijk niet, maar het internationale recht speelt een groter rol in het leven van alledag. Bijvoorbeeld bij gewapende conflicten, bij natuurrampen als gevolg van klimaatverandering en daaropvolgende vluchtelingenstromen, bij het waarborgen van de mensenrechten en bij het bedrijven van internationale handel. Het internationale recht helpt om oorlogen te beëindigen en om water en voedsel voor iedereen zeker te stellen en het beschermt de vrijheid van meningsuiting, om maar een aantal voorbeelden te noemen.

Het doel van dit boek is een bijdrage te leveren aan een beter begrip van het internationale publiekrecht en het internationale privaatrecht, met inbegrip van de laatste trends en hoogtepunten. De conclusies van de auteurs van dit boek zijn overwegend optimistisch. Een positieve blik is soms nodig om de vorderingen op te merken en niet te snel mee te gaan in negatieve hypes. Om vooruit te komen met het internationale recht moeten we zowel per rechtsgebied als in bredere zin de stand van zaken doorgronden en de trends kennen, daarbij rekening houdend met historische ontwikkelingen en steeds wisselende geopolitieke contexten. De auteurs constateren dat staten worden gedwongen steeds meer de mensenrechten te accepteren als leidraad voor hun handelen. Voetje voor voetje veroveren de mensenrechten een plaats in alle deelgebieden van het internationale recht en in de internationale betrekkingen, waarbij het er uiteindelijk om gaat dat pure machtspolitiek op de knieën gaat voor het recht. Daarnaast zien zij een nieuw sociaal contract ontstaan tussen staten, het maatschappelijk middenveld (NGO's, vakbonden, kerken) en bedrijven, met steun en kritische doordenking vanuit de wetenschap en nemen zij een combinatie van eenduidigheid en diversiteit waar. Het is erg belangrijk om bij het ontwikkelen van het internationale recht in theorie en praktijk de wereldwijde culturele en politieke diversiteit niet te veronachtzamen.

Het boek is zo geschreven dat het toegankelijk is voor iedereen die geïnteresseerd is in deze onderwerpen. Per hoofdstuk maakt de lezer kennis met basisbegrippen uit het internationale recht, en met internationale organisaties en historische gebeurtenissen die belangrijk waren voor de ontwikkeling van dat onderdeel van het internationale recht. Het boek beoogt basiskennis bij te brengen bij elk van de besproken onderwerpen, en biedt allerlei opstapmogelijkheden om verder te studeren waar dat afhankelijk van de behoeftes van de lezer nodig en gewenst is. De lezer zal gaandeweg ook inzien dat de verschillende juridische deelgebieden en ontwikkelingen daarbinnen met elkaar zijn verbonden.

Het boek vertelt tevens het verhaal van de unieke en historische band tussen het internationale recht en de stad Den Haag. De stad werd door voormalig VN Secretaris-Generaal Ban Ki-moon als "Epicentrum van internationale gerechtigheid en het afleggen van verantwoording" beschreven.

De auteurs zijn professoren internationaal recht (Willem van Genugten and Nico Schrijver) en een Ph.D. student (Daniela Heerdt). Zij hebben een ruime (wereldwijde) ervaring op dit vakgebied.

